شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا«س»

شهرستان دزفول

عنوان

اشتغال زنان و حفظ ارزشهای اخلاقی

محقق

هاجر سخنگو

۱۳۹٤

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم مالک یوم الدین
ایاک نعبد و ایاک نستعین اهدنا الصراط المستقیم
صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم
و لا الضالین

چکیده :

این مجموعه با عنوان اشتغال زنان و حفظ ارزش های اخلاقی می باشد که اطلاعات مربوطه، به این پژوهش ضمن بررسی آثار مثبت و منفی اشتغال زنان بر روابط خانوادگی، به بیان برخی ازعمده ترین اصول و ارزش های اخلاقی حاکم بر اشتغال بانوان از نگاه اسلام پرداخته است وراهکارهایی را هم جهت کاهش پیامدهای اشتغال زنان ضمن تحقیق بیان کرده ایم . به عنوان نمونه زنان باید با مدیریت و برنامه ریزی دقیق برای کاهش اثرات منفی کارشان تلاش کنند، اعضای خانواده هم باید با همکاری و مشارکت بیشتر، زن را در این امر یاری نمایند و دولت نیز با ایجاد و اجرای قوانین حمایتی قانون کار و کاهش ساعات کاری برای زنان فرصت بیشتری را در اختیار بانوان شاغل قرار دهد تا آنها بتوانند بهتر به مسائل خانه داری و نقش مادری و همسریشان بپردازند. سؤال اصلی که در این پژوهش سعی در پاسخگویی آن داریم عبارت است از : رعایت چه اصول اخلاقی از جانب زنان لازم است؟

کلید واژه : اشتغال، زنان ،ارزش ،اخلاق.

مقدمه

از آنجا که خانواده یکی از نهادهای مهم جامعه بشری و زیربنایی ترین و اولین نهاد اجتماعی به شمار می رود، مباحث خانواده از حساسیت و جایگاه خاصی برخوردار بوده و ادیان الهی و مکاتب مختلف بشری از زوایای گوناگون به بحث و بررسی آن پرداخته اند. پیامبران الهی و اولیاء دین(علیهم السلام)به مسایل خانوادگی اهمیت می دادند و افراد را در زمینه مباحث و مشکلات خانوادگی، زناشویی و تربیتی راهنمایی می نمودند. همچنین اندیشمندان حوزه علوم انسانی به ویژه روان شناسان، جامعه شناسان و کارشناسان علوم تربیتی مباحث بسیار گسترده ای پیرامون خانواده مطرح و کتاب ها ومقاله های زیادی در این زمینه نوشته اند. با تغییر و تحول های به وجود آمده در سال های اخیر و حضور فعال بانوان در جامعه و در عرصه کار و تلاش، نهاد خانواده با مسایل و چالش‌های مختلفی مواجهو باعث دغدغه و نگرانی هایی در میان کارشناسان و نیز خانواده ها شده است. در بحث اشتغالزنان، از یک سو سنت های ریشه دار اجتماعی و دینی، زنان را به سمت حفظ ارکان خانواده دعوت می کند و از سوی دیگر، نیازهای واقعییا کاذب دنیای پر هیاهوی امروز و تبلیغات گسترده فمینیست ها ،آنان را به حضور هرچه بیشتر در جامعه و اشتغال در مراکز مختلف کاری فرا می‌خواند.بسیاری عقیده داشتند که اشتغال زنان با اخلاق جامعه تنافی دارد ، از این رو خواهان خانه نشین شدن زنان بودند ،تا مشکلات حاصل از آن برطرف گردد.در این میان مکاتب مختلف خصوصاً فمنیست ها که داعیه ی گرفتن حق زن را داشتند به بحث شاغل شدن زنان و استقلال مالی آنان دامن زدند،اما چون با دیدی افراطی اشتغال زنان را مطرح کردند، نتوانستند مشکلات ناشی از آن را حل کنندواصول و هنجارهایی برای مسئله ی اشتغال زنان تعریف کنند.

از این رو تحقیق حاضر برآن است به وجه دینی و دقت در آیات و روایات ،ارزشهای اخلاقی برای اشتغال زنان مطرح کند.با توجه به ویژگی های خاص زنان و مسئولیت های متعددی که در خانه به عهده دارند،اشتغال زنان نیز به اصول و قواعد خاص نیاز دارد.از آنجا که زن عضوی از خانواده است و خانواده با سایر سازمان ها تفاوتی بنیادین دارد هرگز نمی توان آن را از دیدگاه حقوقی صرف نگریست و با ابزار حقوقی افرادش را موظف به انجام وظایف نمود،لذا قواعد اخلاقی در چنین محیطی کارسازتر از قواعد حقوقی است.

آثار و پیامدهای اشتغال زنان

شاید در نخستین گام برای بررسی آثار و پیامدهای اشتغال زنان بر خانواده و جامعه باید مفهوم اشتغال را مورد بازبینی قرار داد. اشتغال از جمله مفاهیم بنیادین و کلیدی است که در هر فرهنگی معنایی متفاوت پیدا می کند. امروز در جامعه ی ما نیز اشتغال اغلب به همان معنایی رایج در غرب به کار می رود؛ یعنی کار درآمدزا. در این فرهنگ، شاغل به کسی می گویند که در ازای کار، دستمزدی دریافت کند. اما شغل در فرهنگ اسلامی بر مفهوم کار تأکید دارد.

کار به معنای عام هر چیزی است که برایش انرژی صرف می شود؛ چه رسمی باشد چه غیررسمی، مزدبگیر باشد یا فی سبیل الله. بنابراین تعبیر کار خانگی، خانه داری، پرورش فرزند، فعالیت زنان روستایی در بخش کشاورزی و مواردی نظیر آن نیز به مفهوم کار است. در متون دینی نیز بر این معنا از کار تأکید شده است و همه مکلف به آن هستند. از سوی دیگر، خانه داری حتی ارزش افزوده هم دارد. برای نمونه، اگر یک ماه هزینه ی کارهایی را که خانم در خانه انجام می دهد را محاسبه کنید، ارزش کار آن ها مشخص خواهد شد و مشاهده خواهید کرد که خانه داری زن علاوه بر سایر محسناتی که دارد از لحاظ اقتصاد فردی نیز مقرون به صرفه است و تأثیر زیادی بر اقتصاد جامعه دارد. برآورد شده است که کار منازل بین ۲۵ تا ٤٠ درصد ثروت ایجادشده در کشورهای صنعتی را در بر می گیرد.

علاوه بر این فرآیند مهم تربیتی، عاطفی، اخلاقی و...نیزبرحضورمؤثر زن در خانه مترتب است. پس می بینیم که خانه داری نه فقط شغل محسوب می شود، که در حلقه های اقتصادی جایگاه مهمی را هم به خود اختصاص می دهد.[1]

اشتغال زنان بیرون از منزل آثار و پیامدهایی با خود همراه می آورد که در مطلوب بودن یا عدم مطلوبیت اشتغال زنان مؤثر است و توجه به آنها برای برنامه ریزی بهتر و ارائه ی راهکار برای کاستن پیامدهای منفی ضروری

[1] زینب ،مجلسي راد ، جايگاه اشتغال زنان در سبك زندگي اسلامي ، سايت تبيان

منشأ خـدمات بیشتـر گردد. مثلا مادری که فرزندانـش بزرگ شده‌اند و به مدرسه و دبیرستان و دانشگاه می-روند، مـی‌تـواند ساعاتـی از روز را به فعالیت‌های بیرون منزل بپردازد.[1]

پس از تولد نوزاد، مادر نخستین فرد خانواده است که با کودک خود تماس مستقیم دارد. در واقع زندگی کودک با ارتباط زیستی میان او و مادرش آغاز می‌شود. این ارتباط نه تنها در رفع نیازهای کودک مؤثر است، بلکه بر حالات روانی و عاطفی وی نیز تأثیر می‌گذارد. اصولا رشد طبیعی و روانی کودک در درجه نخست، به وجود مادر وابسته است و تا مدتی طولانی، وی عمده‌ترین نقش را در زندگی بازی می‌کند. طبیعی است که مادران شاغل نمی‌توانند مثل مادران خانه‌دار به کودکان خود رسیدگی کنند؛ چرا که مادر چندین ساعت از روز را جدای از فرزند بوده و در کنار خستگی جسمی و ذهنی ناشی از کار، مسئولیت خانه و خانه‌داری نیز به دوش او می‌باشد، در نتیجه اغلب فرصت کمی دارند که در اوقات باقی مانده روز نسبت به کودک خود رسیدگی کافی و لازم را داشته باشند.

البته، در مورد میزان تأثیر اشتغال مادران شاغل بر رشد فرزندان و مقایسه آن با نقش مادران غیر شاغل، نباید از جنبه‌های دیگر غافل ماند و باید تمام عواملی را که احتمالاً در روند رشد تأثیر دارند، مشخص نمود. به عنوان مثال، مادر شاغلی را که شخصیت و صلاحیت او برای مادری در سطح مطلوبی است باید با مادر غیرشاغلی که دارای همین خصیصه است مقایسه کرد. بدون شک در بسیاری از موارد مادر غیر شاغل بهتر می‌تواند به نیازهای عاطفی، اجتماعی و شخصیتی کودک خود پاسخ دهد. برعکس، مادری که به دنبال چندین

ساعت کار و تلاش در خارج از منزل، با حالتی خسته به منزل برمی‌گردد، نمی‌تواند بر انجام دادن این مهم، آنطور که شایسته است اقدام کند.

با توجه به این که کودکان در مراحل مختلف تحول روانی و رشد جسمانی خصوصیات متفاوتی دارند، واکنش‌های آنها نسبت به حضور کم‌رنگ مادر متفاوت خواهد بود. برای مثال، اگر کودک را پیش از دو سالگی به پرستار یا فردی غیر مادر بسپاریم و او در نگهداری از کودک ناموفق باشد با واکنش‌هایی نظیر اضطراب جدایی با نشانه‌های وحشت‌زدگی همراه با ناراحتی‌های جسمانی نظیر اسهال، تهوع، استفراغ و...روبهرومی-

[1] کاظم ،علی محمدی،آسیب‌شناسی اشتغال زنان از نگاه اسلام و روان‌شناسی ، www.tahzib-howzeh.com

شویم. طبق نظریه «باولبی»، اولین رابطه عاطفی کودک با مادر اهمیتی حیاتی دارد؛ کودک به برقرار کردن پیوندی پایدار نیاز دارد و اگر این پیوند به گونه‌ای برگشت‌ناپذیر قطع شود یا هرگز به شکل رضایت بخشی برقرار نشود، از آن پس رشد جسمانی، ذهنی و اجتماعی کودک ممکن است به صورتی دایمی آسیب ببیند. شواهد نشان می‌دهد اگر کودک طی سه سال اول زندگی، امکان نیابد به مادر یا جانشین مادر که ثابت باشد دل ببندد، ممکن است شخصیتی بی‌عاطفه یا جامعه‌ستیز پیدا کند .

در دوره پیش دبستانی اضطراب جدایی با پرخاشگری و نارسایی در توجه و ...آشکارمی‌شود. درکودکاندبستانیعلاوهبرمواردبالا،أفتتحصیلیرامی‌بینیم. دردورهنوجوانیباتوجهبهبحرانبلوغوتغییراتیاز قبیل بروز اخلاق خودپیروی و حس استقلال‌طلبی، نوجوانان فکر می‌کنند قدرت انجام هر کاری را دارند، به علاوه بحران‌های عاطفی در رابطه با جنس مخالف، وارد شدن به گروه‌های مختلف و...ازجملهمسایلیهستندکهمی-توانندمشکلاتیرابراینوجوانانفراهمکنند. اینجاستکهارایهراهنمایی‌هایبهموقعمادرمی‌تواندازبروزبسیاریازاین خطرها پیش‌گیری کند و یا از شدت بحران‌ها بکاهد .

اهمیت مادر برای کودک تنها در رفع نیازهای او خلاصه نمی‌شود، بلکه همه احساس امنیت کودک وابسته به وجود مادر است. مطابق پژوهش «ولف» و« اسپیتز»، در صورتی که کودک به طور مستمر عشق و علاقه مادر را دریافت نکند، حتی واکنش‌های بسیار طبیعی عاطفی نیز به موقع بروز نمی‌کند؛ برای مثال، در فاصله سنی سه تا شش ماهگی، واکنش طبیعی خنده در کودک دیده می‌شود، اما اگر فعالیت‌های مادرانه کافی نباشد این واکنش طبیعی بروز نمی‌کند. «مارگارت ریبل» ادعا می‌کند که عشق مادر، شرط لازم برای رشد رضایت‌بخش کودک است. پژوهش‌های وی نشان می‌دهد که واکنش کودکان نسبت به توجه ناکافی مادر، به صورت پریدگی رنگ و از دست دادن شادابی طبیعی، تنفس نامنظم و حتی ناراحتی‌های معده و روده، که منجر به اسهال و استفراغ در کودک می‌شود، ظاهر می‌گردد. با توجه به این تحقیقات، کودک باید در یک دوره طولانی، محبت مادرانه کافی و با ثبات را تجربه کند. تظاهر به رفتار مادرانه کافی نیست و کودک به دریافت محبت واقعی و عمیق مادر یا جانشین مادر نیاز دارد تا بتواند مراحل رشد را به طور طبیعی طی کند.

از سوی دیگر، از دیدگاه برخی افراد، سپردن کودکان به سازمان‌های خاص (مهد کودک‌ها)، آن هم در زمانی که کودک بیشترین نیاز را به مادر دارد، ممکن است موجبات بروز نابسامانی‌های روانی خاصی را در بزرگسالی فراهم آورد که به آن «پرستار مادری» اطلاق می‌شود .[1]

مادر در تربیت فرزندان نقش پررنگ تری داردو چه بخواهد و چه نخواهد مربی است و در تربیت فرزندان و نقشی که در زندگی می پذیرند مؤثر است . لذا باید توجه داشته باشد که نقش اصلی اش به فرموده ی اسلام

مادری و همسری است و در صورت تزاحم این نقش با نقش های فرعی باید توجه خود را به نقش اصلی یعنی مادری و همسری معطوف دارد.

زنان شاغل باید به این امر توجه داشته باشند که در ازای کار خود چه چیزهایی را از دست می دهند و چه زیان هایی را به خود و جامعه تحمیل می کنند.بنابراین با نظر به اینکه برخی مشاغل زنان برای جامعه نیازی ضروری است و برخی زنان به دلیل شرایط خاص خانواده نیازمند کار هستند باید برای جلوگیری از آسیب هایی که متوجه فرزندان به خصوص فرزندان خردسال است تمهیداتی در نظر گرفته شود و برای اشتغال خود برنامه ریزی داشته باشند، البته این مهم نیازمند همکاری همسر و همچنین مراجع قانون گزار است.

اشتغال زن اگر به صورت تمام وقت باشدو همکار ی لازم با این بانو از جانب همسر و فرزندان صورت نگیرد، نه تنها نمی تواند روابط عاطفی مناسب با فرزندانش برقرار کند حتی حوصله و وقت کافی برای برآوردن نیازهای شوهرش هم ندارد. چراکه مادری چندین ساعت بیرون از منزل مشغول کار بوده و هنگام ورود به خانه مجبور است به تنهایی کارهای خانه را انجام دهد، و در این هنگام فرزندانی که ساعت ها منتظر ورود مادر به خانه بوده اندتا نیازهای خود را به او گفته ،پاسخ مثبت دریافت کنند با مادر خسته و عصبی برخورد می نمایند که نه تنها نیازهای آنها را پاسخگو نیست بلکه خود نیازمند کمک است.

برای کمک به حل این مشکلات می توان گفت : اولاً زنان کارهای تمام وقت قبول نکنند و زمانی که در خانه هستند وقت بیشتری را به فرزندان اختصاص دهندتا ساعات نبود خود را جبران کنند.ثانیاً شوهران در کارهای

---

[1] کاظم ،علی محمدی،آسیب‌شناسی اشتغال زنان از نگاه اسلام و روان‌شناسی ، www.tahzib-howzeh.com

منزل و به ویژه در برقرار کردن نیازهای عاطفی با فرزندان ، با همسران خود همکاری داشته باشند. در این صورت تا حد زیادی آثار نامطلوب اشتغال بانوان کاسته می شود و فرزندان از آسیب جدی مصون می مانند.

نتیجه گیری

اشتغال زنان یکی از مسائل مطرح درجامعهی امروز ما است.زنان شاغل گاهی آن چنان در کار خود غرق می شوند که نقش ها و اولویت هایشان تغییر می کند و این تغییرات بر ارزش ها و انتظارهای فرد، تفکر و تصمیم گیری های وی تأثیر می گذارد و به مرور زمان، مسائل کاری بر مسائل خانوادگی، همسر و فرزندان اولویت می یابد.

اگر شاخصه‌های اشتغال زنان بر اساس متون دینی طراحی گردد و آسیب‌ها و آفت‌های اشتغال زنان شناسایی شده و تدابیری برای رفع آنها اندیشیده شود، پیامدهای منفی اشتغالِ زنان تقلیل خواهند یافت. در غیر این صورت، ممکن است ارزیابی برایند پیامدهای اشتغال زنان منفی باشد، هر چند که پیامدهای مثبت نیز کم نیستند.

نتیجه ای که از این مجموعه حاصل شد این است که پیامدهای اشتغال زنان با توجه به موقعیت و شرایط فردی و اجتماعی افراد، متغییر و متفاوت است و نمی توان به طور قطعی موضوع اشتغال زنان را خوب یا بد تلقی کرد.به عبارت دیگر اشتغال زنان آثار مثبت و منفی متفاوتی در خانواده ها برجا می گذارد،به گونه ای که نمی توان فقط آثار مثبت آن را در نظر گرفت و مطلقاً از آن دفاع کرد و یا پیامدهای منفی را بهانه قرار داد و به طور کلی زنان را از اشتغال برحذر داشت.

راه منطقی و منصفانه این است که آثار منفی اشتغال زنان بر روابط خانوادگیشان به صورت دقیق و علمی مورد بررسی قرار گیرد و راهکارهای مناسبی برای کاهش این آثار ارائه شود.

به عبارت دیگر اولویت اول برای همه زنان باید حفظ ارکان خانواده باشد و زنان شاغل هم باید این اولویت را در رأس برنامه های خود قرار دهند و پس از آن سعی کنند با استفاده از راهکارهای مناسب آثار منفی حضورشان در بیرون از خانه را به شدت کاهش داده تا فضای خانواده و اجتماع از این حضور کمترین آسیب را ببیند.

در این مجموعه هم سعی شد راهکارهای مناسبی در این زمینه ارائه شود.

فهرست منابع

قرآن

۱- انصاریان،حسین، نظام خانواده در اسلام ، چاپ شانزدهم ،انتشارات امّ ابیها ، بهار،قم ، ۱۳۸۰

۲- پوراصغر، مرضیه، زنان ،اشتغال و ارزشهای اخلاقی ، پژوهشگاه حضرت معصومه (س)، جامعه الزهراء(س)

۳-رضازاده، فاطمه،جایگاه اشتغال زنان در اسلام وتأثیر آن برخانواده،مدرسه علمیه الزهراء،دزفول،سطح دو۱۳۹۱

٤-سایت تبیان، بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در سومین نشست اندیشه های راهبردیwww.tebyan.net

٥-سایت حیا، اشتغال زنان در جامعه اسلامی باید متناسب با ارزش و منزلت آنها باشد www.hayaa.ir

٦- سایت خلق،گاهنامه اسوه شماره ۲ ، نقش عفاف و حیا در سبک زندگی اسلامی www.khologh.com

۷- شریعت ،محسن،بررسی اشتغال زنان در سبک زندگی اسلامی –ایرانیwww.kadeh-mt.com

۸- علی محمدی،کاظم،آسیب‌شناسی اشتغال زنان از نگاه اسلام و روان‌شناسی ،www.tahzihowzeh.com

۹- گل خسروی،شیرین،www.eshteghalezanan.persianblog.ir

۱۰-مجلسی راد ، زینب، جایگاه اشتغال زنان در سبک زندگی اسلامی ،www.tebyan.net۱۱- معین ، محمد،فرهنگ فارسی معین، جلد اول، چاپ دوم، انتشارات نامن، ۱۳۸٦